

AXEL H. PEDERSEN

KØBENHAVNS AMT
1842

Udgivet med støtte af Carlsbergfondet

RETTERING I GL. KØBENHAVNS AMT 1521-1965

udsat med Times og trykt hos
Pedersen & Lefevre, København V.
Bogbinderarbejdet er udført af
Fr. Jensens Bogbinderi, København.

INDHOLD

I. <i>Hollænderbyens Birketing i Store Magleby 1521-1821 ...</i>	1-30
1. <i>Chr. II</i> gav i 1521 de 184 indkaldte Hollændere, som skulle forsyne Københavns slot med rødder og løg, privilegium på at leve og dømme sig selv efter hollandsk ret	1
2. Retten i Store Magleby, »Hollænderbyens Rett«. Schouten og 7 scheppens var dommere	4
3. Appelinstanterne. Anden instans: Sjællandsfar Landsting 1521-1615, Kjøbenhavns Amts Oberret (Københavns Amtstueret) 1615-1821. I domme afsagte af landpolitiretten var det Københavns Amts Overpolitiret. Tredie instans: Rigens Raad, det kgl. Retterting 1521-1661, Højesteret fra 1661	5
4. Hollændernes egen »Forligelses-Commission«	9
5. Forbud mod prokuratorernes møde i retten i Store Magleby	11
6. Træk af hollandsk ret	12
A. Ligestilling mellem mand og kvinde. B. Hensidder i uskiftet bo. C. Arv mellem ægtefæller. D. Halvsøskende arvede lige med helsøskende indtil 1818. E. Testamentariske dispositioner.	
7. Bystyret, Schouten og 7 scheppens udgjorde det almindelige råd. Schouten og 21 scheppens udgjorde det store råd	20
8. Hollænderne havde vanskeligheder ved at bevare deres jurisdiktion, som de først gav afkald på, da de fik løfte om, at deres konstituerede schout, prokurator <i>Hans Lauritzen</i> , ville blive beskikket til birkedommer ved sammenlægning af birket med Taarnby Birk til Amager Birk 1/1 1822. <i>Anders Sandøe Ørsted</i> s votum i Danske Kancelli	22

II. <i>Landsby Birketing o. 1521-1821</i>	31-36
De »danske« sogne blev en selvstændig jurisdiktion.	
III. <i>Christianshavns Byting 1634-1685</i>	37-42
Bytinget blev oprettet fem år før Christianshavn fik købstadsprivilegier 8/6 1639 og bestod elleve år efter, at købstadsprivilegierne var ophævet 15/10 1674.	
IV. <i>Ny Hollænderbys Birketing på Frederiksberg 1651-1699</i>	43-48
<i>Fr. III</i> bevilgede 2/6 1651 20 familier fra Store Magleby tilladelse til at bosætte sig på den kgl. Ladegaards marker, hvor de byggede 20 gårde, 10 på hver side af Allegade. De fik samme privilegier som Hollænderne i Store Magleby.	
V. <i>Kjøbenhavns Birketing 1683-1721</i>	49-62
1. <i>Chr. V's</i> »Legebroder og Morskabsven«, amtmand <i>Adam Levin Knuth</i> , foreslog 16/1 1683, at Sokkelund, Smørum og Ølstykke herreder skulle lægges sammen til et herred eller et birk	49
2. <i>Chr. V</i> oprettede Kjøbenhavns Birk 3/3 1683 med tingsted i Ballerup og nedlagde de tre herredsting ...	52
3. Sammenlægningen var et led i den unge enevældes bestræbelser for at forbedre »justitien«	56
VI. <i>De tre herredsting - Sokkelund, Smørum og Ølstykke -</i> , der blev nedlagt i 1683.	63-71
VII. <i>Tingbyen Ballerup i 1683</i>	72-76
En forholdsvis stor, men ganske almindelig landsby, »bequemmeligt« beliggende.	
VIII. <i>Ballerup »Thing-Huus«</i>	77-81
1. »Et lidet Hus, bestaaende af to smaa Værelser, Tingstuen, som ikkuns er forsynet med Kakkellovn, men det andet indeholder en aaben Skorsten og en Retirade«	77
2. Der fandtes ingen arrest. Fangerne blev indsat i Blaataarn på Københavns slot, indtil slottet blev nedrevet 1731-32	81

IX. <i>Træk af dommerstandens udvikling 1683-o. 1800</i>	82-104
1. »Vederhæftige og uberygtede Dannemænd«	82
2. Den judicielle og administrative virksomhed	83
3. »Dommerkorn« og »Skriverkorn«. »Fogedskæppe« og »Skriverskæppe«	88
4. Pligt til at have bopæl i herredet eller birket	92
5. Manglende uddannelse og sultelønninger	95
6. Birkefogder og birkedommere ved Birketinget i Ballerup 1683-o. 1800, sammenholdt med den almindelige karakteristisk af dommerstanden	102
X. <i>Birkeskriveren</i>	105-09
XI. <i>Den ugentlige tingdag</i>	110-11
26/3 1683: mandag, 11/1 1804: onsdag, der var torvedag.	
XII. »Retten er sat«. »Retten er hævet«	112-22
XIII. »Tinghørere, Tingmænd eller Stokkemænd«	123-33
1. Landskabslovene	123
2. Patentet af 3/3 1683: »En Husmand af hvert Sogn«	124
3. Tingridere	124
4. Danske Lov: 8 tingmænd eller i det mindste 7	125
5. <i>Fr. 4/3 1690</i> konstaterer »stort Misbrug og Egen nytte«. Udnævnelsen sker for et år	127
6. <i>Fr. 3/6 1796</i> om »Rettens vedbørlige og hurtige Pleie«: 4 tingmænd	128
7. <i>Fr. 9/6 1847</i> : 2 lønnede vidner	131
8. <i>Rpl</i> : Et lønnet retsvidne	132
9. »Per Tingmand«	133
XIV. <i>Rakkeren</i>	134-41
1. Rakkeren var skarpretterens assistent, skorstensfejer, retiraderenser, og den, som fjernede selvdøde kreaturer	134
2. Rakkeren i Gl. Københavns amt boede i Ballerup	138
XV. <i>Hørsholm Birk henlagdes under Kjøbenhavns Birk 21/8 1697, men fraskiltes i året 1700, da Fr. IV skænkede dronning Louise Hørsholm Birk som »livgeding«</i>	142-44

XVI. <i>Kjøbenhavns Amts Rytter-Districts Birketing 1721-1819</i>	145-70
1. <i>Fr. IV</i> organiserede Kjøbenhavns Amts Rytter-District i 1719	145
2. Kjøbenhavns Birk blev et kgl. Birk og fik navneforandring til Kjøbenhavns Amts Rytter-Districts-Birk ved fr. 7/7 1721. Birket blev forøget med Frederiksberg sogn, medens Stenløse, Viksø og Smørum samt kongens og universitetets gods i Vridsløsemagle blev henlagt under Frederiksborg Rytter-Districts-Birk	148
3. <i>Chr. VII</i> overdrog i 1766 kronens ryttergods - 5.101 tdr. hartkorn i 21 sogne - til bønderne som arvefæste	153
4. »Kongelige Penge«	157
5. Reguleringer af Rytter-Districts-Birkets område. 8/2 1732: Søllerød sogn. 29/8 1732: Vartov hospitalsgods i Smørum. 11/9 1744: Godset »Edelgave« i Smørumovre sogn. 25/11 1773: Vibenshus skal som tilforn under Kjøbenhavn forblive. 7/2 1809: En gård på 12 tdr. hartkorn blev lagt under Rytter-Districts-Birket, da Bistrupgaards Birk blev nedlagt	160
6. Efter at ryttergodset blev solgt, skulle Rytter-Districts-Birkerne ophæves ved indtrædende vakance, men Kjøbenhavns Amts Rytter-Districts-Birk bestod, indtil birket blev delt i 1819	165
7. <i>Fr. IV's</i> rytterskoler. Det varigste minde om rytter-distrikterne	168
XVII. <i>Det såkaldte »Blaataarn«, Friederichsholms Arresthus ...</i>	171-74
XVIII. <i>I 1780'erne var et nyt ting- og arresthus nødvendigt</i>	175-82
Skulle det bygges ved tingstedet i Ballerup? Eller skulle tingstedet flyttes til »Blaataarn«, hvor der var arresthus?	
XIX. <i>Vejfiskalembedet i Kjøbenhavns Amt - »Øen Amager undtagen«. - 1800-1832</i>	183-86
Birkedommeren fritoges for tilsynet efter vejfr. 13/12 1793.	

XX. <i>Det første politimesterembede udenfor Kjøbenhavn 1802-1819</i>	187-96
En interimistisk adskillelse af den dømmende og den udøvende myndighed, der ikke skyldtes retsplejemæssige hensyn, men ønsket fra hovedstadens politi om kraftig bistand fra nabopolitiet. Embedet blev nedlagt i 1819 - 100 år før der indførtes politimesterembeder ved rpl.	
XXI. <i>Vejfiskaler 1800-1832 og politimestre 1802-1819 i Kjøbenhavns Amts Rytter-Districts-Birk</i>	197-200
XXII. <i>Tingstedet blev i 1803 flyttet fra Ballerup til Blaataarn, der blev ombygget til ting- og arresthus</i>	201-04
XXIII. <i>Blaataarn som ting- og arresthus 1803-1850</i>	205-13
1. Blaataarn blev i 1803 ombygget til både tinghus og arresthus	205
2. I 1831 byggedes yderligere 9 fangceller, den ene var bestemt for hoffets personer. Her sad solodanserinden <i>Andrea Krätzner</i> fængslet i 31 dage for sin insubordination imod balletmester <i>August Bournonville</i> og teaterchefen, kammerherre <i>Frederik v. Holstein</i>	206
3. Generalkrigskommissær, dr. med. <i>J. V. Neergaard</i> kritiserede i 1838 de »mørke, fugtige og usunde Huller, hvor Arrestanten ikke alene taber sin Sundhed, men tillige udsættes for en total moralsk Fornedrelse«	208
4. Kjøbenhavns amtsråd holdt møde i Blaataarn 10/6 1842 - det første og sidste - fordi det var »et mindre hyggeligt Sted«	210
5. Blaataarn solgtes på auktion i 1850 til kancelliråd <i>Wolff</i> for 7.150 rdl. Amtsrådet sagsøgte Finansministeriet for udgifterne ved tilbygningen i 1803, og Magistraten krævede erstatning for afsavnet af 470 kvadratalen, der var afgivet til tilbygningen. Finansministeriet blev frifundet	212
XXIV. <i>Kjøbenhavns Amts Nordre Birk 1819-1965 og Kjøbenhavns Amts Søndre Birk 1819-1956</i>	214-28
1. Delingen af Kjøbenhavns Amts Rytter-Districts-Birk var forberedt	214
2. Stiftamtmand v. <i>Lowzows</i> indstilling til Danske Kancelli	215

3. Voteringen i Danske Kancelli. <i>Anders Sandøe Ørsteds</i> votum	218
4. <i>Fr. VI's</i> reskript 25/8 1819 om delingen i Københavns Amts Nordre Birk og Københavns Amts Søndre Birk	222
5. Farum, Gandløse og Slagslunde sogne henlagdes under Frederiksborg Birketing i Frederiksborg Amt	223
6. Smørum sogn henlagdes fra Frederiksborg Birk til Københavns Amts Nordre Birk	224
7. »Blaataarn« skulle være ting- og arresthus for begge birker	225
8. Pension og »Vartepenge«	226
XXV. <i>Birkefogder 1683–1721 og birkedommere 1721–1819 i</i> <i>Kjøbenhavns Birk</i>	229–41
XXVI. <i>Birkeskrivere i Kjøbenhavns Birk 1683–1819</i>	242–48
XXVII. <i>Træk af enevældens politiorning 1660–o. 1800</i>	249–87
1. Forgæves forsøg på kodification af politiforordningerne	249
2. Tilløb til centralisation. Politimesterembedet i København oprettes 1682	254
»Politimesteren i Danmark« 1691–1701	254
3. »Om Politiets Administration«	257
A. Den store fr. 22/10 1701.	
B. Fr. 25/3 1791 om adskilligt, der vedkommer Politievæsenet paa Landet i Danmark	261
4. Oldermændene	261
5. Bondefogden	266
6. Sognefogden	268
A. Fr. 11/11 1791 om »Sognefogders Beskikkelse, deres Embeds-Forretninger og Belønninger«.	
B. Underpolitimester.	
C. Underfoged.	
D. Ombud.	
E. Budfogden som sognefogdens medhjælper.	
7. Herreds- og birkefogden	275
8. Amtmanden	281
A. Overpolitimester	
B. Overpolitidommer.	
9. Sammenfatning	284

XXVIII. <i>Det inkvisitoriske forhør</i>	288–96
XXIX. <i>Ole Kollerød. Birkedommer og politimester Fr. Knudsens opklaring af drabet i 1837 på kusten fra Ørholm papirfabriker</i>	297–302
XXX. <i>Kystpolitiet 1817–1919</i>	303–10
1. <i>Fr. VI</i> oprettede Kystpolitiet 28/2 1817	303
2. Politichef <i>F. J. Kaas</i> udstedte placat 1/6 1817 om kystpolitiet	304
3. Københavns søndre hoveddistrikt 1817–1851	306
4. Københavns nordre hoveddistrikt 1817–1865	307
5. Frederiksberg, Valby, Gentofte og Lyngby	308
XXXI. <i>Amager Birk 1821–1919</i>	311–14
XXXII. <i>Birkedommere og birkeskrivere i Amager Birk 1821–1919</i>	315–19
XXXIII. <i>Fra Blaataarn til Blegdamsvej</i>	320–22
Kjøbenhavns Thing- og Arresthus på Blegdamsvej opførtes 1847–48. Indvielsen fandt sted 18/12 1848 med kantate af <i>Adam Oehlenschläger</i> og en timelang tale af amtmand <i>Peter Jacobsen Tetens</i> .	
XXXIV. <i>Frederiksberg Birkeret oprettedes 1887</i>	323–38
1. Frederiksberg Birkeret oprettedes ved lov nr. 67 af 15/4 1887, idet Frederiksberg sogn udskiltes fra Københavns Amts Søndre Birk. Samtidig henlagdes 5 sogne i Københavns Amts Nordre Birk under Københavns Amts Søndre Birk: Ledøje, Smørum, Ballerup, Måløv og Værløse	323
2. Det første straffedommerembede i Danmark oprettedes ved Frederiksberg Birk ved lov 5/4 1888	333
3. Kommunalbestyrelsen protesterede i 1914 mod <i>C. Th. Zahles</i> forslag til rpl., hvorefter der skulle ansættes 2 dommere i jurisdiktioner med mere end 40.000 indbyggere. Frederiksberg Birk fik 3 dommere fra 1/10 1919	335
XXXV. <i>Dommere i Frederiksberg Birk 1888 –</i>	339–51

XXXVI. <i>Københavns Amts Nordre Birk og Københavns Amts Nordre Birk med Amager Birk formindskedes 1901-02</i>	352-54
Brønshøj, Emdrup, Utterslev, Vanløse, Husum samt Damhussøen, Valby, Vigerslev og Kongens Enghave indlemmedes i København fra 1/1 1901, Sundbyøster, Sundbyvester, Eksercerpladsen og Sundby Overdrev fra 1/1 1902.	
XXXVII. <i>Københavns Amts Søndre Birk med Amager Birk nedlagdes i 1956 og Københavns Amts Nordre Birk nedlagdes i 1965</i>	365-62
<i>Nye retskredse oprettedes i det nedlagte Københavns Amts Søndre Birk med Amager Birk.</i>	
1/1 1957: Ballerup retskreds.	
» Hvidovre »	
» Rødovre »	
» Glostrup »	
» Tårnby »	
1/4 1966: Tåstrup retskreds.	
1/9 1967: Brøndbyernes retskreds.	
<i>Nye retskredse oprettedes i det nedlagte Københavns Amts Nordre Birk.</i>	
1/4 1961: Lyngby retskreds.	
1/5 1965: Gentofte »	
» Gladsaxe »	
XXXVIII. <i>Dommere i Københavns Amts Søndre Birk 1819-1919 og i Københavns Amts Søndre Birk med Amager Birk 1919-1956</i>	363-75
XXXIX. <i>Dommere i Københavns Amts Nordre Birk 1819-1965</i>	376-90
<i>Register</i>	391-400

NOGLE FORKORTELSER

- Poul Andersen (1965):* Dansk Forvaltningsret 1936, 5. udg. 1965.
- Baden, Ordbog I-II (1822):* Gustav Ludvig Baden. Dansk Juridisk Ordbog I-II (1822).
- F. Bloch (1895):* Stiftamtmand og Amtmand i Kongeriget Danmark og Island 1660-1848 (1895).
- D. B. L.: Dansk biografisk Leksikon,* 2. udg. 1933, redigeret af Povl Engelstoft under medvirkning af Svend Dahl.
- F. Falk-Jensen og H. Hjorth-Nielsen I-IV:* Candidati og examinati juris 1736-1936, Candidati politici 1852-1936, Candidati actuarii 1922-1936, I (1954), II (1955), III (1956), IV (1958).
- Festskrift Juridisk Eksamen (1936):* Festskrift i Anledning af Tohundred Aars Dagen for Indførelsen af Juridisk Eksamen ved Københavns Universitet. Udgivet af Juristforbundet. Redaktion: Erik Reitzel-Nielsen og Carl Popp-Madsen (1936).
- Fogtman:* Laurits Fogtman: Kongelige Reskripter, Resolutioner og Collegialbreve 1660 ff., fra 1823 ved Tage Algreen-Ussing.
- F. Frost (1967):* De gamle Byfoged-, Birke- og Herredsfuldmægtige. Erindringer fra Retslivet i Tiden før Retsreformen af 1919. Redigeret og med Indledning af Jep Lauesen Frost.
- Sag: Iul, Danske Lov (1949):* Kong Christian den Femtes Danske Lov af 15. april 1683. Udgivet 1949 på Grundlag af V. A. Sechers Tekstudgave.
- Sag: Iul (1954):* Kodifikation eller kompilation? Christian V's Danske Lov på baggrund af ældre ret. Særtryk af Københavns Universitets festskrift november 1954. 2. opl. 1958.
- Ka. Fr. Hammerich (1931):* Den danske Dommerstand under Enevælden. Et Bidrag til Retsvæsenets Historie i det 17de og 18de Aarhundrede (1931).
- Kolderup-Rosenvinge, Politiret (1828):* J. L. A. Kolderup-Rosenvinge, Grundrids af den danske Politiret, 2. udg. (1828).
- Harald Jørgensen, Landsarkivet (1966):* Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm og hjælpemidlerne til dets benyttelse (1966).
- Harald Jørgensen, Retsbetjentarkiver (1966):* Sjællandske Retsbetjentarkiver indtil 1919. Gl. Københavns amt (1966).
- Poul Johs. Jørgensen (1940):* Dansk Retshistorie. Retskildernes og Forfatningsrettens Historie indtil sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede 1940, 3. opl. 1965.
- H. Hjorth-Nielsen, Danske Prokuratorer (1935):* Danske Prokuratorer med kongelig Bevilling 1660-1869. Samt et Tillæg indeholdende Oplysninger om en Del Prokuratorer uden kongelig Bevilling (1935).
- Edvard Holm, 1660-1720 (1885):* Danmark-Norges indre Historie under Enevælden fra 1660 til 1720. Indledning til den dansk-norske Stats Historie fra 1720-1814 I (1885), II (1886).